

*Tağıyev Vüqar Qəhrəman oğlu, doktorant,
Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti (ADNSU),
Ünvan: Azadlıq prospekti 34, AZ 1010, Bakı, Azərbaycan,
E-mail: vtaqiyev@mail.ru
© Tağıyev V.Q., 2020*

UOT – 338.2

SAHİBKARLIQ FƏALİYYƏTİNİN İNKİŞAFINDA DÖVLƏT SİYASƏTİ İSTİQAMƏTLƏRİ

X Ü L A S Ə

Tədqiqatın məqsədi – bazar iqtisadiyyatı modeli seçmiş ölkələrdə iqtisadi inkişafda mühüm rol oynayan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə bağlı dünya ölkələrinin və Azərbaycanın sahibkarlıq fəaliyyətini dəstəkləyən dövlət siyasətləri və proqramları araşdırılmışdır.

Tədqiqatın metodologiyası – tətqiqat işi tətbiq edilən sahibkarlığa dəstək dövlət siyasətləri və proqramları araşdırma, təhlil və qiymətləndirmə kimi tədqiqat üsulları əsasında yerinə yetirilmişdir.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti - dünya təcrübələrini nəzərə alsaq sahibkarlıq fəaliyyətinin inkişaf strategiyalarında getdikcə daha çox yer tutduğunu görə bilərik. Bunun səbəbi də, sahibkarlığın ölkə iqtisadiyyatının inkişafında böyük rola sahib olmasından irəli gəlir.

Sahibkarlığın inkişafı üçün dünya təcrübəsi də nəzərə alınmalı və dövlət siyasəti və proqramları düzgün və səmərəli hazırlanaraq, tətbiq edilməlidir.

Tədqiqatın nəticələri – sahibkarlığın inkişafı ilə əlaqədar olaraq həyata keçirilən dövlət siyasətində müsbət işlər görülmüşdür. Atılan addımların effektivliyinin yüksəldilməsi üçün sahibkarlıqla bağlı dəstək tədbirləri artırılmalı və bu sahənin inkişafına güclü dövlət nəzarəti olmalıdır.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi – ondan ibarətdir ki, tədqiqatda dünya ölkələrinin sahibkarlıqla bağlı təcrübəsi araşdırılmış və Azərbaycanda dövlət siyasətinin prioritetlərindən olan sahibkarlıq subyektlərinin inkişafına töhfə verə biləcək bəzi fikirlər qeyd edilmişdir.

Açar sözlər: sahibkarlıq, siyasət, proqramlar, yenilik.

GİRİŞ

Sahibkarlığın rifahın və sosial ədalətin vacib bir komponenti olması bütüb dünyada qəbul olunmuşdur. Sahibkarlıq yeni müəssisələrin yaranmasına, yeniliklərə, məhsuldarlığa və böyüməyə töhfə verməklə bir çox iqtisadi fayda yaradır. Bu səbəbdən əksər hökumətlər sahibkarlığın təşviqinə üstünlük verirlər. Bu kontekstdə sahibkarlıq fəaliyyətinin ümumiyyətlə iki kateqoriyada əhatə olunduğu görülür: makro (rəqabət siyasəti, immiqrasiya siyasəti, vergi siyasəti, tənzimləmə bazası) və mikro (təhsil, məlumat, məsləhət və koçinq, mübadilə proqramları, maliyyəyə çıxışın asanlaşdırılması). Bundan əlavə, ölkələrdə sahibkarlığın və KOS siyasətinin formalaşdırılmasından məsul olan orqanlar iki fərqli yanaşmada iki əsas istiqamətdə hərəkət edirlər. Birinci istiqamətin iki yanaşmasından biri sahibkarlığı, digəri isə KOS-ləri dəstəkləməkdir. İkinci istiqamət üzrə yanaşmanın birincisi sahibkarlıq və KOS-lərdəki maneələri azaltmaq, digəri isə intensiv dəstək verməkdir.

1. Dünya ölkələrində sahibkarlıq fəaliyyətini dəstəkləyən siyasət və proqramlar

Avropa Kiçik Biznes Qanunu (Small Business Act-SBA) AB tərəfindən 25 İyun 2008-ci il tarixində qəbul edilmiş və kiçik müəssisələrin inkişafı üçün lazımı siyasət çərçivəsini özündə cəmləşdirən bir sənəddir. Sənəddəki 10 prinsipdən biri “Sahibkarların və ailə bizneslərinin zənginləşəcəyi və mükafatlandırılacağı bir iş mühitinin yaradılmasıdır”.

AB 2020 Sahibkarlıq Fəaliyyət Planı isə, Avropadakı sahibkarlıq potensialını üzə çıxarmaq, maneələri aradan qaldırmaq və sahibkarlıq mədəniyyətini canlandırmaq məqsədi daşıyır. Yeni müəssisələrin yaradılmasını asanlaşdırmaq və sahibkarların böyüməsinə və inkişafına imkan verən bir mühit hazırlamaq üçün müdaxilənin üç sahəsi müəyyən edilmişdir:

1. Yeni müəssisələrin yaradılması və müəssisələrin böyüməsinə imkan yaradan sahibkarlıq təlimi;
2. Sahibkarların cücərərək böyüyə biləcəyi mühit yaratmaq, struktur maneələri aradan qaldırmaq və sahibkarları fəaliyyət müddətinin hər mərhələsində dəstəkləmək;
3. Sahibkarlıq mədəniyyətini inkişaf etdirmək.

Avropa Birliyi KOS və Sahibkarlığa Dəstək Siyasəti Cədvəl 1-də xülasə edilmişdir.

Avropa Birliyi KOS və Sahibkarlıq Siyasəti

Siyasət Sahəsi	Siyasətin əhatə dairəsi	Dəstəkləmə kateqoriyaları
Avropanın Kiçik Biznes Qanunu	Yuxarıda izah olunur	Tematik fondlar (2007-2013) Life + (Ətraf Mühit, Enerji və Nəqliyyat) Rəqabətliklik və İnnovasiya Çərçivə Proqramı (CIP) () (EIP, Intelligent Energy Europe Programme-İEE, Information and Communication Technologies Policy Support Program- ICT-PSP) Marco Polo II 7. Çərçivə Proqramı EUREKA Həyat Boyu Öyrənmə İnteqrasiyalı Fəaliyyət Planı (COMENIUS, Gənc Sahibkarlar üçün ERASMUS, LEONARDO DA VINCI, GRUNDTVIG)
Yeni qurulmuş, fəaliyyət göstərən, böyüyən müəssisələr üçün iş mühitinin inkişafı	İkinci bir şans vermək Dövlət satınalmalarına giriş Mühasibat sistemləri Tənzimləmə bazası və inzibati yüklər Sahibkarlıq dövrü Vergi İşçilərin şirkətə tərəfdaş olması Avropa biznesinin tərfi	Mədəniyyət Media Avropa Regional İnkişaf Fondu (ERDF) Avropa Sosial Fondu (ESF) Kənd İnkişaf Fondu JEREMIE (Mikro və Orta Müəssisələr üçün Birgə Avropa Resursları) JASMINE (Avropada Mikro Maliyyə Təşkilatlarına Dəstək üçün Birgə Fəaliyyət) Maliyyə alətləri Avropa İnvestisiya Fondu (European Investment Fund - EIF)) Avropa İnvestisiya Bankı (EIB) kreditləri Məşğulluq və Sosial İnkişaf üçün Tərəqqi Mikromaliyyə Proqramı (EPMF) Qoşulmadan əvvəl yardım üçün IPA Aləti (namizəd və qonşu ölkələr üçün) Beynəlmilləşdirmə dəstəkləri Qonşuluq İnvestisiya vasitəsi (NİF) Şərq-İnvestisiya Proqramı Yenidənqurma və İnkişaf Bankı (AYİB) KOS Maliyyəsi Maliyyə dəstəyi: TAM və BASS Proqramları Şərq qonşu ölkələrindəki KOS-lər üçün Avropa İnvestisiya Bankı (EIB) kreditləri Aralıq dənizi ölkələrindəki KOS-lər üçün EİB kreditləri AL-Invest IV AB Gateway Proqramı AB-Yaponiya Sənaye Əməkdaşlıq Proqramları AB-Çin menecerləri mübadiləsi və təlim proqramı
Sahibkarlığın dəstəklənməsi	Mikro bizneslər və ustalar-sənətkarlar Sahibkarlıq təlimi Audiovizual media sahibkarlığı Gənc sahibkarlar üçün Erasmus Sahibkarlıq video mükafatları Avropa KOS Həftəsi Ailə müəssisələri Mühacir / azlıq sahibkarları Sosial iqtisadiyyat Qadın sahibkarlığı	
Bazarlara giriş	Avropa Sahibkarlıq Şəbəkəsi (Enterprise Europe Network-EEN) Beynəlxalq fəaliyyətlərin təşviqi Standartlaşdırma Avropa İş Portalı	
Yaxşı tətbiq nümunələri	Avropa Sahibkarlığı Təşviq Mükafatları Yaxşı təcrübə verilənlər bazası Avropa Kiçik Ticarət Xartiyası Sahibkar Bölgələr Proqramı (European Entrepreneurial Regions- EER)	

Avropa Birliyində sahibkarlığın inkişafına yönəlmiş fəaliyyətlərdən bəziləri aşağıda təsvir edilmişdir.

Sahibkarlığın müsbət bir imicə sahib olmasını təmin etmək üçün təyin olunmuş mütəxəssislər qrupunun hazırladığı hesabatda üzv ölkələrdə sahibkarları mediada daha real və müsbət cəhətlərlə tanımaq, media mükafatları vermək, sahibkarlıq səfirləri şəbəkəsinin yaradılması və tanıtım kampaniyalarının təşkil edilməsi tövsiyə edilir [1]. Həmçinin ali təhsildə sahibkarlıq təhsilinin tələbələrin əsas səriştəsini artırdığı, tələbələrin biznes qurmaq niyyətlərini gücləndirdiyi və iş qabiliyyətlərini artırdığı bildirilir [2].

Komissiyanın gənc sahibkarlığın inkişafı proqramlarından biri olan "Gənc Sahibkarlar üçün Erasmus" Proqramı, bir işə başlamaq istəyən və ya yeni bir iş yaratmış gənc sahibkarların öz ölkələrindən başqa bir ölkədə təcrübəli sahibkarlarla yanaşı təcrübə keçməsinə, bu sayədə gənc sahibkarların bu sahədə təcrübəsinin artırılmasını və ölkələrarası ortaqlıqlar qurulmasını hədəfləyir.

Avropa səvviyəsində sahibkarlığın dövlət qurum və təşkilatlarının dəstəyi və təşviqi ilə inkişafını ifadə edən Avropa Sahibkarlığı Təşviq Mükafatları, müəssisələri və sahibkarları ən uğurlu şəkildə təmsil edənləri müəyyənləşdirmək, ən yaxşı sahibkarlıq təcrübələrini və siyasətlərini nümayiş etdirmək, sahibkarlığın əlavə dəyər üzərində olan payını artırmaq və potensial sahibkarları cəsarətləndirmək məqsədi daşıyır.

Avropa Komissiyası, üzv ölkələrlə birlikdə müxtəlif sahibkarlıq fəaliyyətlərini inkişaf etdirərək qadın sahibkarlığı qarşısındakı maneələri aradan qaldırmağa çalışır. Bu məqsədlə Qadın Sahibkarlar üçün Konsaltinq Şəbəkəsi, Qadın Sahibkar Könüllülər Şəbəkəsi, Avropa Qadın Sahibkarlığının Təşviqi Şəbəkəsi - WES və Qadın Sahibkarlıq Portalı yaradılmışdır. Məqsəd qadın sahibkarlara işlərinin qurulması, inkişafı və böyüməsi dövründə məsləhət və dəstək, ölkələrdəki yaxşı təcrübə nümunələrini bölüşmək və ortaqlayihələr həyata keçirmək hədəflərdəndir.

Avropa Birliyi 2014-2020 dövrü üçün KOS-ləri maraqlandıran iki yeni proqram yaratdı.

(1) Sahibkarlıq və İnnovasiya Proqramı (EIP), Çərçivə Proqramı (FP-Çərçivə Proqramı) və Rəqabətlik və İnnovasiya Çərçivə Proqramının Avropa İnnovasiya və Texnologiya İnstitutu (EIT) (CIP-Rəqabətlik və İnnovasiya Çərçivə Proqramı). Horizon 2020, Avropa İnnovasiya və Texnologiya İnstitutunu bir dam altında birləşdirərək yaradıldı.

Horizon 2020, AB-də araşdırma və inkişaf etdirmə tədbirləri çərçivəsində həyata keçirilən fəaliyyətlərin təsirini artırmaq məqsədi ilə birlik çərçivəsində həyata keçirilən bütün tədqiqat və yenilik proqramlarını 2014-2020-ci illər üçün inteqrasiya edilmiş bir sistem altında toplamağı hədəfləyir.

(2) KOS-lər, global iqtisadi böhrandan sonra AB iqtisadiyyatının canlandırılması üçün hazırlanmış Avropa 2020 Strategiyasının hədəflərinə çatmaqda çox vacib bir rola sahibdirlər. Bu çərçivədə, Avropa Birliyi tərəfindən 2014-2020-ci illər üçün sahibkarlıq subyektlərini, xüsusilə də KOS-ləri dəstəkləmək üçün "Müəssisələr və KOS-lərin Rəqabət Proqramı" (COSME) hazırlanmışdır. Proqram 2007-2013-cü illər arasında həyata keçirilmiş Rəqabətlik və İnnovasiya Proqramının (CIP) alt tərkib hissəsi olan Sahibkarlıq və İnnovasiya Proqramını (Entrepreneurship and Innovation Programme – EIP) əvəz etmişdir [3].

KOS-lərə xüsusi diqqətlə hazırlanan COSME proqramının büdcəsi, KOS-lərin maliyyəyə çıxışını artırmaq, bazarlara çıxışlarını yaxşılaşdırmaq, əhatə dairəsi şərtlərini inkişaf etdirmək və sahibkarlığı təşviq etmək üçün 7 il üçün 2.3 milyard avro təyin edilmişdir.

ABŞ-dan nümunələr

Start-up Amerika təşəbbüsü: 2011-ci ildə başladılan Start-up America təşəbbüsü, ABŞ-da yüksək böyümə sürətinə sahib sahibkarların aşkarlanıb önə çıxarılması və inkişaf etdirilməsi üçün 5 əsas sahəyə yönəlmişdir:

5. İri müəssisələr və yeni sahibkarlar arasında iş birliyinin qurulması.

1. Sürətli böyümə potensialına sahib yeni sahibkarların maliyyəyə çıxışının asanlaşdırılması: Bu məqsədlə SBA (ABŞ Kiçik Biznes İdarəsi) tərəfindən Kiçik Biznes Investisiya Şirkətləri vasitəsi ilə istifadə üçün 2 milyard dollar vəsait ayırılmışdır.

2. Sahibkarlar üçün təlim və konsaltinq proqramlarının yayılması: Bu çərçivədə başladılan "Sahibkar Konsaltıqları Birliyi" Proqramı, biznes quracaq və "ilkin mərhələ" mərhələsində olan yeni sahibkarlara konsaltinq xidmətləri etməyi hədəfləyir.

3. Sürətli böyümə potensialına sahib yeni sahibkarlara qarşı bürokratik maneələrin azaldılması: SBA rəhbərliyi altında yüksək böyümə tempinə malik sahibkarlıq fəaliyyətlərinə qarşı maneələr müəyyənləşdirilərək bütün ölkədə keçirilən dəyirmi masa görüşləri və onlayn məsləhətləşmə praktikası ilə hesabat halına gətirilmişdir. Edilən bəzi tənzimləmələr aşağıda verilmişdir:

- İmmiqrasiya vizası müraciətlərinin yaxşılaşdırılması;
- Məktəblərdə sahibkarlıq təhsili və texnologiya bacarıqlarını inkişaf etdirmək təşəbbüsləri;
- Məzun olduqdan sonra iş quran sahibkarlara tələbə kreditlərinin asanlıqla ödənilməsinin təmin edilməsi;
- Patent sistemindəki inkişaf.

4. Federal büdcə tərəfindən dəstəklənən araşdırma və inkişaf etdirmə tədbirlərinin nəticələrini kommersiyalaşdıraraq yeniliyin sürətləndirilməsi.

5. İri müəssisələr və yeni təşəbbüskarlar arasında əməkdaşlıq qurmaq: Intel, IBM, HP və Facebook bu sahədə töhfə verən ən vacib şirkətlərdəndir. Start-up America, ABŞ-da 2011-ci ildə başladılan bir kampaniyadır. Hədəf auditoriyası sürətlə böyüyən sahibkarlıq subyektləridir. ABŞ-da Kiçik Biznes İdarəsi (SBA) başda olmaqla bir çox nazirlik və bağlı qurum vasitəsilə KOS və sahibkarları dəstəkləyən fəaliyyətlər, proqramlar və təşəbbüslər mövcuddur. Bəzilərinə aşağıda bəhs olunur:

SBA proqramları:

- Kredit Zəmanət Proqramı (ümumi kredit proqramı, əmlak və avadanlıq krediti)
- Kompensasiya zəmanəti;
- Kiçik biznes investisiya şirkətləri (risk kapitalı);
- Mikrokredit proqramı (qeyri-kommersiya mikro kredit təşkilatları vasitəsi ilə);
- Fəlakət krediti;
- Dövlət satınalmaları haqqında məlumat və məsləhət xidməti;
- Təlim, məsləhət, konsaltinq.

Digər öncəliklər:

- Təqaüdü əsgərlər üçün inkubasiya mərkəzi;
- Səhiyyə sektoruna yatırımlar üçün zirvə görüşləri;
- ABŞ-lı sahibkarların və biznes liderlərinin ittifaqı;
- Milli Sahibkarlıq Tədrisi Dərnəyi (NTFE) sahibkarlıq təhsili şəbəkəsi.

Digər ölkələrdən nümunələr:

İngiltərədə dövlət dəstəyinin azaldılması və proseslərin sadələşdirilməsi istiqamətində

aparılan işlər nəticəsində ortaya çıxan Biznes Dəstəyi Sadələşdirmə Proqramı (BSSP) dövlətin tətbiq etdiyi yeniliyin yaxşı nümunəsidir. Bundan əlavə, KOS-lər üçün proqramları Business Link kanalı vasitəsi ilə vahid bir dam altında toplanması və beləliklə koordinasiya və əldə etmənin təmin edilməsi dəstəklərdən daha asan istifadə olunmasını təmin edir.

Kanadada KOS-lərin elektron ticarət texnologiyalarından və tətbiqetmələrindən istifadə etmələrini təmin etmək üçün hazırlanmış Kiçik Biznes Təcrübə Proqramı (SBIP) və müəssisələrin dövlətdən almaları lazım olan icazələr, lisenziyalar, sənədlər və prosedurlar barədə bir əldən məlumat verən BizPal yenə yaxşı nümunələr arasında sayıla bilər. Kiçik və orta müəssisələrin müqayisəsi vasitəsi sahibkarlara iş planlarının maliyyə yolları üçün kömək edir və sektordakı müxtəlif ölçülü müəssisələrin gəlir və xərc strukturlarını görərək öz firmaların üçün hədəflər müəyyənləşdirərək hərəkətə keçmələrini təmin edir.

Yaponiyada çevik şərtlər əhatə edən maliyyələşdirmə paketləri, səhmlər və debitor borcları göstərməklə əldə edilən kreditlər, borcların ödəmə müddəti gəlmədən əvvəl nağd pula çevrilməsini təmin edən proqramlar, müəssisələrin qloballaşması üçün təmin edilən dəstək mexanizmləri, layihə əsaslı dəstək yanaşması, regional mənbələrdən istifadənin təşviqi, sistemli təlim xidmətləri göstərən KOS universiteti ən yaxşı nümunələr sırasına daxil edilə bilər.

2. Azərbaycanda sahibkarlığın inkişafı üçün həyata keçirilən dövlət siyasəti və proqramları

Sahibkarlıq fəaliyyəti bazar iqtisadiyyatında həlledici rol oynayır. Bazar iqtisadiyyatın modelini tətbiq edən ölkələrdə sahibkarlıq fəaliyyətinin genişlənməsi, yeni sahibkarların yaranması üçün geniş imkanlar mövcud olmalıdır.

Azərbaycanda sahibkarlığın inkişafının dəstəklənməsi üçün bir sıra tədbirlər həyata keçirilmişdir.

Belə ki, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1997-ci il 24 iyun və 2002-ci il 17 avqust tarixli fərmanları ilə müvafiq olaraq “Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlığa dövlət köməyi proqramı (1997-2000-ci illər)” və “Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlığın inkişafının Dövlət Proqramı (2002-2005-ci illər)” qəbul edilərək icra edilmişdir. Qəbul olunmuş dövlət proqramlarının sahibkarlığın inkişafında xüsusi rolu olmuş, kiçik və orta sahibkarlığın inkişafı üzrə dövlət tədbirlərini dövlət siyasətinin prioritet istiqamətlərindən birinə çevirmişdir. Bu dövlət proqramları çərçivəsində sahibkarlara dövlət maliyyə köməyi sistemi formalaşdırılmış, iqtisadiyyatın və sahibkarlığın tənzimlənməsi sahəsində mühüm tədbirlər həyata keçirilmişdir. İnfrastrukturun formalaşdırılması istiqamətində əhəmiyyətli addımlar atılmış, sahibkarlara zəruri texniki yardım (məsləhət, informasiya və s. xidmətlər) göstərən strukturlar formalaşmış, vergi yükünün azaldılması istiqamətində dövlət səviyyəsində müəyyən addımlar atılmışdır [5]. Həmçinin, cəmiyyətdə sahibkarlığa dəstək əhvali-ruhiyyəsinin artırılmasına təkan vermək məqsədilə dövlət başçısı tərəfindən 2016-cı il Azərbaycanda “Sahibkarlar Günü” kimi təsis edilmişdir

Eyni zamanda, sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların 2 il müddətinə dayandırılması, fəaliyyətləri üçün lisenziya və icazələrin sayının və ödənilən rüsumların məbləğlərinin dəfələrlə azaldılması, icazələrin verilməsi prosedurlarının sadələşdirilməsi, o cümlədən bu sahədə elektron portalın yaradılması üzrə işlər davam etdirilmişdir. Sahibkarların hüquqlarının qorunması ilə bağlı “Məhkəmə-hüquq sistemində islahatların dərinləşdirilməsi haqqında” ölkə başçısının 3 aprel 2019-cu il tarixdə qüvvəyə minmiş fərmanında sahibkarların məhkəməyə müraciət imkanlarının asanlaşdırılması və sahibkarlıqla bağlı mübahisələrə müvafiq

sahədə daha dərin hüquqi bilik və təcrübəsi olan hakimlər tərəfindən baxılmasını təmin etmək nəzərdə tutulmuşdur.

Olkəmizdə investisiyaların təşviqinin artırılması məqsədilə 7 il müddətində vergi və gömrük güzəştlərinin verilməsi, idxal-ixrac əməliyyatları zamanı gömrük prosedurlarının sadələşdirilməsi məqsədilə elektron gömrük xidmətlərinin daha da genişləndirilməsi, tələb olunan sənədlərin və prosedurların sayının minimuma endirilməsi, malların və nəqliyyat vasitələrinin gömrük sərhədindən keçirilməsi üçün “Yaşıl dəhliz” və beynəlxalq təcrübədə mövcud olan digər buraxılış sistemlərinin yaradılması üçün tədbirlər görülmüşdür. Bütün bu işlərlə yanaşı dövlət satınalmalarında təkmilləşdirmələrin aparılması, dövlət orqanlarında sahibkarların müraciətlərinin birbaşa cavablandırılmasını həyata keçirən, məlumatlandırma və məsləhət xidmətləri göstərən çağrı mərkəzlərinin yaradılması və s. işlər həyata keçirilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 6 dekabr 2016-cı il tarixli 1138 nömrəli Fərmanına əsasən milli iqtisadiyyat və iqtisadiyyatın 11 sektoru üzrə 12 strateji yol xəritəsi təsdiq olunmuşdur. Həmin sektorlara neft və qaz sənayesi, kənd təsərrüfatı, kiçik və orta sahibkarlıq, ağır sənaye və maşınqayırma, ixtisaslaşmış turizm, logistika və ticarət, mənzil təminatı, peşə təhsili və təlimi, maliyyə xidmətləri, telekommunikasiya və informasiya texnologiyaları və kommunal xidmətlər aiddir.

Təsdiq olunmuş sənədlərdən biri olan “Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlıq səviyyəsində istehlak mallarının istehsalına dair Strateji Yol Xəritəsi”ndə ölkədə kiçik və orta sahibkarlığın (KOS) vəziyyəti təhlil edilir, xüsusilə bu sahədə görülmüş işlər, həyata keçirilmiş islahatlar, mövcud statistika barədə ətraflı məlumat verilir. Həmin yol xəritəsində 2020-ci ilədək strateji, 2025-ci ilədək olan dövr üçün uzunmüddətli və 2025-ci ildən sonrakı dövr üçün hədəf baxış əhatə edilir.

Ölkədə KOS-un inkişafı ilə əlaqədar Strateji Yol Xəritəsində biznes mühitinin və tənzimləyici bazanın daha da yaxşılaşdırılması, maliyyələşmə resurslarına sərfəli və səmərəli çıxışın təmin edilməsi, regional bazarlarda keyfiyyətli məhsul və xidmətlər təklifinin artırılması, innovasiyaların təşviq etməklə bu sahə ilə bağlı araşdırma və inkişaf fəaliyyətinin gücləndirilməsi strateji hədəf kimi müəyyənləşdirilmişdir.

Müəyyən edilmiş strateji hədəflərə nail olmaq üçün təxminən 700 milyon manat investisiya tələb olunur ki, nəticədə 2020-ci ildə iqtisadiyyatda təxminən 1 milyard 260 milyon manat əlavə dəyərin və 34240 yeni iş yerinin yaradılması gözlənilir (6).

Sənəddə KOS sahəsində prioritetlər müəyyən edilmiş və ÜDM-də payının 15 faizə çatdırılması, məşğulluqda payının 20 faizə qədər artırılması, ölkənin qeyri-neft ixracında payının 10 faizə çatdırılması, 2020-ci ildə real ÜDM-in 1 milyard 260 milyon manat artması və 34240 yeni iş yerinin yaradılması proqnozlaşdırılmışdır.

KOS sahəsində siyasət və tənzimləmə fəaliyyətlərinin bir-birindən ayrılmasını təmin etmək məqsədilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 28 dekabr 2017-ci il tarixli Fərmanı ilə Azərbaycan Respublikasının Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyi (KOBİA) yaradılmışdır. Dövlət başçısının 26 iyun 2018-ci il tarixli Fərmanı ilə Agentliyin Nizamnaməsi və strukturu təsdiq edilib. Agentlik publik hüquqi şəxsdir və İqtisadiyyat Nazirliyinin tabeliyində fəaliyyət göstərir.

Agentliyin məqsədi KOS-lərin fəaliyyətinin tənzimlənməsində iştirak etmək, bu sahədə beynəlxalq təcrübədə geniş tətbiq olunan və müasir tələblərə cavab verən çevik idarəetmə sisteminin və səmərəli əlaqələndirmə mexanizminin tətbiqi yolu ilə KOB subyektlərinin ölkə iqtisadiyyatında rolunu möhkəmləndirmək, xüsusi çəkisini və rəqabət qabiliyyətini artırmaq,

AUDİT 2020, 4 (30), səh. 156-167.

AUDIT 2020, 4 (30), pp. 156-167.

maliyyə resurslarına çıxış imkanlarını genişləndirmək və onlara institusional dəstək mexanizmlərini təkmilləşdirmək, dövlət və özəl qurumlarının bu sahədə fəaliyyətini əlaqələndirmək, regionlarda sahibkarlığın inkişafına əlverişli şərait yaradılması, bu sahəyə yerli və xarici investisiyaların cəlb edilməsinə nail olmaqdır.

Həmçinin yol xəritəsinin tətbiqi ilə əlaqədar ölkədə maliyyə vəsaitlərinə çıxış imkanlarını, kreditlərə təminat verilməsi mexanizmlərini yeni iqtisadi əsaslarla daha da təkmilləşdirmək, bu sahədə göstərilən xidmətlərin səviyyəsinin artırılması, əhalinin rifahının yüksəldilməsi, sosial müdafiəsi və layiqli həyat səviyyəsinin təmin edilməsi ilə bağlı həyata keçirilən tədbirlərin səmərəliliyini daha da yüksəltmək və sistemliliyini təmin etmək məqsədilə “Azərbaycan İpoteka Fondu” və “Azərbaycan Respublikasının Kredit Zəmanət Fondu” Açıq Səhmdar Cəmiyyətlərinin birləşdirilərək yenidən təşkili yolu ilə “Azərbaycan Respublikasının İpoteka və Kredit Zəmanət Fondu” qeyri-kommersiya hüquqi şəxsi yaradılmışdır.

Fondun Nizamnaməsinə əsasən aşağıdakı vəzifələri yerinə yetirir:

- ipoteka, o cümlədən güzəştli ipoteka kreditləşməsinə həyata keçirir;
- ipoteka kreditləri, o cümlədən sahibkarların müvəkkil banklardan manatla aldıkları kreditlər üzrə təminatlar verir;
- yaşayış sahələrini alır və satmaq öhdəliyi ilə kirayəyə verir;
- “Elektron ipoteka və kredit zəmanət” sistemini təşkil edir və onun fəaliyyətini təmin edir;
- kreditlərin anderraytinqinə və vəsaitdən təyinatına uyğun istifadəyə nəzarəti, habelə bank tərəfindən kredit reytingi modelinin tətbiqini yoxlamaq məqsədilə qanunla müəyyən olunmuş qaydada sahibkarlıq subyektlərində monitorinqlərin aparılmasını həyata keçirir;
- istiqrazlar emissiya edir, həmçinin ipoteka kreditləşməsi sahəsində likvidliyin təmin olunması, Fondun fəaliyyətinin inkişaf etdirilməsi, səmərəliliyinin və etibarlılığının yüksəldilməsi üçün digər formada investisiyaların cəlb olunması üzrə fəaliyyəti həyata keçirir;
- ipoteka kreditləşməsi məsələləri üzrə məsləhət, informasiya xidmətləri və digər xidmətlər, habelə ipoteka kreditlərinin verilməsində iştirak edən banklar, sığortaçılar və qiymətləndiricilər üçün tədris proqramları həyata keçirir;
- sahibkarlara borcların idarə edilməsi, risklərin qiymətləndirilməsi və idarə olunması sahəsində məsləhət xidmətləri göstərir.

Fond tərəfindən verilən kreditlərin dərəcəsi zəmanət verilməmiş kreditlər üzrə ipoteka faiz dərəcəsi 8% və güzəştli kreditlər üzrə 4% təşkil edir. Zəmanət verilmiş kreditlər üzrə isə 7% və güzəştli kreditlər üzrə 3,7%-dir [7].

Fiziki və hüquqi şəxslərə öz maliyyə öhdəliklərinin icrası barədə uzunmüddətli məlumat bazasının formalaşdırılması yolu ilə maliyyə xidmətlərinə çıxış imkanlarının yaxşılaşdırılması, borc münasibətlərində maliyyə intizamının möhkəmləndirilməsi və ölkədə maliyyə sisteminin sabitliyinin təmin edilməsinə dəstək verilməsi məqsədilə “Kredit büroları haqqında” Azərbaycan Respublikasının 28 oktyabr 2016-cı il tarixli Qanunu qəbul edilmişdir. Qanuna əsasən kredit bürosu dövlət qeydiyyatına alınmış və Qanunda nəzərdə tutulmuş fəaliyyəti həyata keçirən kommersiya hüquqi şəxsdir.

İqtisadiyyat Nazirliyinin Sahibkarlığın İnkişafı Fondunun vəsaitləri hesabına müvəkkil kredit təşkilatları tərəfindən kiçikhəcmli kreditlər 5000 manatdan 50000 manatadək (3 ilədək), ortahəcmli kreditlər 50001 manatdan 1000000 manatadək (5 ilədək), böyükhəcmli kreditlər isə 1000001 manatdan 10000000 manatadək (10 ilədək) verilir. Müddətin ilk 1/2 dövrünü güzəşt müddəti əhatə edir. Fondun kreditlərinin illik faiz dərəcəsi 1 faiz, müvəkkil

kredit təşkilatlarının tətbiq etdikləri illik faiz dərəcəsi isə 4 faizdən artıq olmamaq şərti ilə, ümumilikdə güzəştli kreditlərin illik faiz dərəcəsi 5 faizədək müəyyən edilir [4].

“Qeyri-neft ixracının təşviqi ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanına əsasən əsasən qeyri-neft məhsullarının ixracı ilə məşğul olan şəxslərə faktiki ixrac olunmuş malın ixrac gömrük bəyannaməsində nəzərdə tutulan gömrük dəyərinin 3 faizi baza olmaqla (məhsulların növündən asılı olaraq ixrac təşviqinin baza məbləğinə əmsallar tətbiq edilməklə) ixrac təşviqi ödənilir.

Vətəndaşların sosial-iqtisadi inkişafda fəal iştirakını təmin etmək, ailə əməyinə əsaslanan təsərrüfatların fəaliyyətini dəstəkləmək, əhalinin məşğulluğunun artırılması sahəsində əlavə imkanlar yaratmaq, kiçik və orta sahibkarlığın inkişafını stimullaşdırmaq məqsədi ilə dövlət başçısının 23 sentyabr 2016-cı il tarixli Fərmanına əsasən Masallı, Balakən və Quba rayonlarında “ABAD” (Ailə Biznesinə Asan Dəstək) mərkəzləri yaradılmışdır.

Ölkəmizdə innovativ sahibkarlığın inkişafı məqsədilə Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsinə edilmiş müvafiq dəyişikliyə əsasən olan fərdi sahibkar və hüquqi şəxs kimi fəaliyyət göstərən mikro və ya kiçik sahibkarlıq subyektlərinin startap layihələri “Startap” şəhadətnaməsi aldığı tarixdən bu fəaliyyətindən əldə etdikləri gəlirin 3 il müddətində gəlir və mənfəət vergisindən azad edilmişdir.

NƏTİCƏ

Sahibkarlıq fəaliyyəti ölkə iqtisadi inkişafına müxtəlif şəkillərdə təsir edir. Dünya səviyyəsində aparılan araşdırmalara görə istehsalat sənayəsindəki sahibkarlıq müəssisələrinin iqtisadi inkişafa olan qatqısının böyük olduğu qeyd edilməkdədir. Yeni sahibkarlıq subyektlərinin fəaliyyətə başlaması yeni ideyalara sahib insanlar arasında sahibkarlıq fəaliyyətinə marağı artırıraraq, sahibkarlıq fəaliyyət ilə məşğul olmaq istəyən insanların sayını artırır. Bu səbəbdən də inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələrdə hökumətlər sahibkarlığı təşviq edən siyasətlər tətbiq edərək, sahibkarlığı inkişafını ən vacib amillərindən hesab edirlər.

Sahibkarlığın inkişafı üçün fikrimizcə bir çox müsbət addımlar atılmışdır. Bunlarla yanaşı, sahibkarlığın təşviqi və inkişafı üçün aşağıdakı məsələlərə də, diqqət yetirilməsi öz müsbət əksini göstərə bilər:

- Vergi siyasətində ölkəmiz sahibkarlıq fəaliyyətinin inkişafı üçün vergi siyasətində müsbət dəyişikliklər edilmişdir. Fikrimizcə vergi dərəcələri yumşaldılmasına hələdə ehtiyac var;

- Son dövrlərdə sahibkarların maliyyə imkanlarına asanlıqla çıxışını təmin etmək üçün bir sıra müsbət addımlar atılmışdır. Buna misal olaraq Azərbaycan Kredit bürosu və Azərbaycan Respublikasının İpoteka və Kredit Zəmanət Fondunun təsis edilməsini qeyd edə bilərik. Lakin, yüksək kredit dərəcələri səbəbindən bu imkanlardan yararlanmaq bəzən mümkünsüz olur. Yeni yaradılan sahibkarlıq subyektləri üçün aşağı kredit dərəcələri olan maliyyə mənbələri yalnız Sahibkarlığın İnkişafı Fondunun təqdim etdiyi vəsaitlərdir. Bu vəsaitlərdə sahibkarların ucuz maliyyə mənbələri əldə etməsi üçün kifayət etmir. Bunun üçün bank olan və olmayan kredit təşkilatlarında öz kredit dərəcələrində yumşaldılmalar etməklə qoşulmaları müsbət fayda göstərə bilər;

- Hüquq və məhkəmə sistemində islahatlara getmək və bu sahədə boşluqları, mübahisələri aradan qaldırmaq üçün ölkə başçımız tərəfindən fərmanlar imzalanmışdır. Bununla, yanaşı bu sahəyə dövlət nəzarəti gücləndirilməlidir. Çünki, ölkə iqtisadiyyatına yatırım etmək

istəyən xarici və yerli investorların ilk başda önəm verdikləri yatırım etmək istədikləri ölkələrdə öz hüquqlarını qoruya biləcəkləri işlək hüquq və məhkəmə sisteminin mövcud olmasıdır. Sahibkarların öz hüquqlarını qoruya bilməsi və neqativ halların baş verməməsi üçün qanunun aliliyi qorunması üçün güclü dövlət nəzarətinə bu halların qarşısını ala bilər;

- Elm və texnologiya əsərində yaşadığımız dövrdə bir çox ölkələr kimi İnnovativ sahibkarlığın inkişafına diqqətin artırılması və dünya ölkələrinin təcrübəsindən istifadə edilməsi məqsəduyğun olardı;

- Universitetlərdə təlim və tədris prosesində tələblərdə sahibkarlıq düşüncəsinin və mədəniyyətinin formalaşdırılması üçün hər cür tədbirlər görülməsi lazımdır. Bununla da, yenilikçi ruhlu və düşüncəli gənc sahibkarların yetişdirilməsi mümkün olardı;

- Sahibkarları mediada daha real və müsbət cəhətlərlə tanımaq, media mükafatları artırmaq vermək sahibkarlığa marağı artırmağa bilər;

- Ölkəmizdə bəzi iqtisadi fəaliyyət sahələri istehsal prosesi üçün yerli ehtiyatlar kifayət etmədiyi üçün xammal digər ölkələrdən idxal edir. Buna görə də, məhsulların qiymətinin istehlakçılar üçün ucuz və uyğun olması məqsədlə gömrük sisteminə nəzarət gücləndirilməli və rüsumlarda yumşaldılmalara gedilməlidir. Çünki məhsulun maya dəyərində təsir edən idxal olunan xammalın yüksək olması əlbəttə sonda məhsulun qiymətində təsir edir;

- Ölkə rəhbəri tərəfindən inhisarçılıq hallarının aradan qaldırılması üçün "Antiinhisar fəaliyyəti haqqında" qanun imzalanmışdır. Azərbaycanda bu sahəyə nəzarəti İqtisadiyyat Nazirliyi yanında Antiinhisar və İstehlak Bazarına Nəzarət Dövlət Xidməti aparır. Azad rəqabət mühitinin yaradılmasına səylər göstərilsədə, müvafiq orqan tərəfindən dövlət nəzarəti gücləndirilməlidir. Çünki, inhisarçılıq yeni iş yerlərinin yaradılmasına maneələr yaradır ki, buna görə də biznes yaratmaq istəyi olan investorların yatırım etməməsinə və digər ölkələrə üz tutaraq yatırım etmələrinə səbəb olur. Bu da, xaricə valyuta axınına səbəb olur. Ölkəmizdə hələ də, bəzi sahələrdə inhisarçılıq meyilləri özünü göstərir;

- Sahibkarlığın inkişafı üçün bir sıra aktlar, qanunlar, sərəcamlar və dövlət proqramları imzalandıqda bu sənədlərin və ayrılmış maliyyə mənbələrinin istiqaməti üzrə sərf edilib, həyata keçirilməsinə güclü dövlət nəzarəti olması vacibdir. Əks halda, bu hüquqi sənədlər yalnız kağız üzərində qalmış hesab edilə bilər.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Report of the Expert Group: Promoting Entrepreneurship on TV and other audio-visual media (2007), European Commission.

2. Effects and Impact of Entrepreneurship Programmes in Higher Education, (2012), European Commission.

3. Türkiyə girişimcilik stratejisi və eylem planı (2015-2018).

4. <https://economy.gov.az/uploads/fm/files/sahibkarl%C4%B1q/Sahibkarl%C4%B1q%C4%9F%C4%B1n%20inki%C5%9Faf%C4%B1%20siyas%C9%99ti.pdf>

5. <https://www.economy.gov.az/article/azda-sahib-inkishaf-tar/21410>

6. Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlıq səviyyəsində istehlak mallarının istehsalına dair Strateji Yol Xəritəsi, Bakı 2016.

7. <http://mcgf.gov.az/>

*Тагиев Вугар Гахраман оглы, докторант
Азербайджанский Государственный Университет
Нефти и Промышленности (ADNSU),
Адрес: проспект Азадлыг 34, AZ 1010, Баку, Азербайджан,
E-mail: vtaqiyev@mail.ru
© Тагиев В.Г., 2020*

НАПРАВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ В РАЗВИТИИ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Р Е З Ю М Е

Цель исследования - является изучение государственной политики и программ, поддерживающих предпринимательскую активность стран всего мира и Азербайджана в связи с предпринимательской деятельностью, которая играет важную роль в экономическом развитии в странах, которые выбрали модель рыночной экономики.

Методология исследования - исследование основано на таких исследовательских методах, как исследование, анализ и оценка государственной политики и программ по поддержке предпринимательства.

Практическая значимость исследования - если принять во внимание мировой опыт, то можно увидеть, что предпринимательство занимает все большее место в стратегиях развития. Это связано с важной ролью предпринимательства в развитии экономики страны.

Для развития предпринимательства необходимо учитывать мировой опыт, а государственная политика и программы должны разрабатываться и осуществляться надлежащим образом и эффективно.

Результаты исследования - позитивная работа проделана в государственной политике, реализуемой в связи с развитием предпринимательства. Для повышения эффективности предпринимаемых шагов необходимо усилить меры поддержки предпринимательства и обеспечить сильный государственный контроль над развитием этой сферы.

Оригинальность и научная новизна исследования заключается в том, что в исследовании рассматривается опыт стран мира в области предпринимательства. Были отмечены некоторые идеи, которые могут способствовать развитию малого и среднего бизнеса, одного из приоритетов государственной политики в Азербайджане.

Ключевые слова: предпринимательство, политика, программы, инновации.

*Vugar Gahraman Taghiyev, Ph.D. student,
Azerbaijan State University of Oil and Industry (ADNSU),
Address: Azadlig Avenue. 34, AZ 1010, Baku, Azerbaijan
E-mail: vtaqiyev@mail.ru
© V.G. Taghiyev, 2020*

STATE POLICY DIRECTIONS IN THE DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP ACTIVITIES

A B S T R A C T

The purpose of the research - is to examine the state policies and programs that support the entrepreneurial activity of countries around the world and Azerbaijan in connection with entrepreneurial activity, which plays an important role in economic development in countries that have chosen a market economy model.

The methodology of the research - the research has been based on research methods such as research, analysis and evaluation of government policies and programs to support entrepreneurship.

The practical importance of the research - If we take into account the world experience, we can see that entrepreneurship is gaining more and more place in development strategies. This is due to the important role of entrepreneurship in the development of the country's economy.

For the development of entrepreneurship, the world experience must be taken into account, and public policies and programs must be properly and effectively developed and implemented.

The results of the research - Positive work has been done in the state policy implemented in connection with the development of entrepreneurship. In order to increase the effectiveness of the steps taken, support measures related to entrepreneurship should be increased and there should be strong state control over the development of this area.

The originality and scientific novelty of the research is that the study examines the experience of countries around the world in entrepreneurship and highlights some ideas that can contribute to the development of entrepreneurship, which is one of the priorities of state policy in Azerbaijan.

Keywords: entrepreneurship, politics, programs, innovation.

*Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur:
12.10.2020
Təkrar işləməyə göndərilmişdir:
19.10.2020
Çapa qəbul olunmuşdur: 26.10.2020*

*Дата поступления статьи в
редакцию: 12.10.2020
Отправлено на повторную
обработку: 19.10.2020
Принято к печати: 26.10.2020*

*The date of the admission of the article to
the editorial office: 12.10.2020
Send for reprocessing: 19.10.2020
Accepted for publication: 26.10.2020*